

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การจัดสวัสดิการสังคมนับเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยการสร้างโอกาส โดยการให้โอกาสกับคนจน คนด้อยโอกาส ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคม สร้างโอกาสให้กับคนจนบางกลุ่มขาดหายความล้มเหลวของระบบตลาดและสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546, น.71-74) ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงความจำเป็นของสังคม โดยรวมในอันที่จะทำให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing) สวัสดิการสังคมจึงมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย และสมควรที่จะได้รับการดูแลให้เกิดคุณภาพแห่งชีวิต โดยเฉพาะการได้รับบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้าน คือ การศึกษา(Education) สุขภาพอนามัย (Health) ที่อยู่อาศัย (Housing) การทำงานและมีรายได้ (Employment and Income Maintenance) ความมั่นคงทางสังคม (Social Security) บริการสังคม (Social Services) และนันทนาการ (Recreation) (วันทนีย์ วาสิกะสิน และสุรางค์รัตน์ วงศารามณ์, 2538, น.3) ทั้งนี้ อกิญญา เวชชัย (2546, น.47) ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการจัดสวัสดิการสังคม โดยภาพรวมของสังคมไทยมี 3 ระดับ คือ การแก้ไขความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสังเคราะห์การป้องกันปัญหา ซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้และการฝึกอาชีพ การพัฒนาศักยภาพ ความคิดและจิตใจ การพัฒนาให้มีอารยธรรม ซึ่งมุ่งให้คนมีสวัสดิการชุมชนขึ้นตัว คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสังคมสังเคราะห์ การประกันสังคม และบริการสังคม โดยภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นองค์การพัฒนาเอกชนและภาคชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการบริการสวัสดิการสังคม โดยการกำหนดยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคมการจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมถึงการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวม โดยใช้คนเป็นศูนย์กลางจึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ นอกจากนี้ ยังมีการพิจารณาความหมายของสวัสดิการสังคมที่เป็นหน่วยเคราะห์ในระดับมหภาค(Macro) ที่ครอบคลุมระบบการจัดบริการสังคมให้กับประชาชนในภาพรวมและสวัสดิการสังคมในระดับจุลภาค (Micro) แต่ละชุมชน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นสวัสดิการชุมชน (ชัยวัฒน์ หนอรัตน์, 2544, น.259)

อาจกล่าวได้ว่าสวัสดิการสังคมที่เกิดขึ้นจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทว่าจะจัดลักษณะใดเพื่อไร ทั้งนี้ เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัดจึงต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมใน การกำหนดทางเลือกใช้ทรัพยากรเพื่อจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้น การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการจัดสวัสดิการสังคมจึงมีความจำเป็นเพื่อเกิดความเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสวัสดิการสังคมในระดับจุลภาค ซึ่งในระดับพื้นที่แต่ละแห่ง ที่จะมีความแตกต่างในบริบทที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการจัดสวัสดิการสังคมโดยองค์กรชุมชนเพื่อสมาชิกในชุมชน และเป็นการจัดสวัสดิการสังคมจากบริบทต่างๆ อาทิ การจัดสวัสดิการฐานทรัพยากรซึ่งจะมุ่งเน้นเรื่องอาหารการจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรม ได้แก่ การเก็บกู้ภัยและช่วยเหลือเครือญาติ การเก็บกู้ของระบบอุปถัมภ์ การจัดการของศาสนาสถาน การจัดสวัสดิการฐานงานพัฒนา โดยชุมชนรับเอกสารแบบจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างเริ่มทำกันเองในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดกลุ่มอาชีวศึกษาจัดกลุ่มอาชีวศึกษาและการจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพ เป็นต้น (อภิญญา เวชษัย, อ้างแล้ว, น. 143-148)

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางแผนฐานที่จะพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบ มีการจัดการที่ดีในทุกระดับ โดยให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นให้ความสำคัญในบริบทของความยากจน ความมั่นคงของมนุษย์ ทุนทางสังคม และชุมชนการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยมีแนวคิดพื้นฐานจากการออมทรัพย์ การผลิต ความเชื่อจิตวิญญาณ ความศรัทธา และมีเจื่อนใจความสำเร็จจากการนำความคิดใน 3 ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคชุมชน ที่สำคัญ คือ จิตวิญญาณของผู้นำที่มีความคิดอุดมการณ์ และมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนอันจะสามารถทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกันเป็นการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน ซึ่งทุกคนจะต้องไปให้ถึงและเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด พร้อมกับมีความเชื่อมั่นไว้วางใจต่อกัน และท้ายสุดคือมีปัจจัยรัก朵ารามณ์ร่วมหรือความต้องการร่วมกัน สวัสดิการชุมชนจึงเป็นการสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของภาคประชาชน โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติเคารพ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่า และการมีส่วนร่วมทุกระดับเป็นการจัดสวัสดิการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางศาสนา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม

ท้องถิ่น ทั้งนี้ รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีความหลากหลาย ออาทิ การจัดสวัสดิการชุมชนที่มารามากองค์กรในชุมชน เช่น ชุมชนผลิตและธุรกิจชุมชนจากพื้นฐานดังเดิมในการประกอบอาชีพ ชุมชนเมือง หรือการจัดสวัสดิการผู้ยากลำบากประเภทต่าง ๆ โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546, น.52) ด้วยความหลากหลายของรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มารามากบริบทในพื้นที่ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความต้องการหรือความจำเป็นของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น การจัดสวัสดิการสำหรับเด็กควรเป็นด้านการศึกษา คนพิการควรจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่อยู่อาศัยและเศรษฐกิจ รวมถึงเอกสารยานของชุมชน และบริบทของสังคมในเรื่องของวิถีชีวิต ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน ประชบัญชุมชน ทุนทางสังคม และทรัพยากรของชุมชน ผนวกกับภาวะผู้นำการมีจิตสาธารณะความเชื่อความศรัทธาในศาสนาและประเพณี วัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชนให้ตรงอยู่ล้วนมีผลสืบเนื่องและเกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลสำเร็จต่อการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อที่จะนำไปปรับใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบสวัสดิการชุมชนขององค์กรชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน
- 3) เพื่อเสนอแนะรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - ศึกษาแนวคิดและรูปแบบจัดสวัสดิการชุมชนจากกลุ่มตัวอย่างองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
 - ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่คนในชุมชนและสมาชิกองค์กรชุมชน

2) ขอบเขตด้านพื้นที่

- จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอ่างทอง

3) ขอบเขตด้านประชากร

- ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ คนในชุมชนและสมาชิกองค์กรชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดตามขอบเขตพื้นที่ จำนวน 250 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน
- 2) ทำให้ทราบแนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนขององค์กรชุมชน
- 3) สามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนในชุมชนต่าง ๆ

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึงตนเองได้อย่างทั่วถึงเหมาะสมเป็นธรรม ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม การบริการทางสังคม และนันทนาการ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

ชุมชน หมายถึง หมู่บ้าน กลุ่มชน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีวิถีชีวิตและผลประโยชน์ร่วมกัน

องค์กรชุมชน หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนซึ่งเป็นองค์กรชาวบ้านที่มีการบริหาร จัดการด้วยตนเองมีค่านิยมในชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมแบบเป็นสมาชิก และไม่ต้องสมัครเป็นสมาชิกก็ได้ โดยมีความหลากหลายและประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน หรือรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมโดยองค์กรชุมชน หมายถึง รูปแบบการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ให้เกิดกิจกรรมเพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย

สวัสดิการชุมชน หรือสวัสดิการสังคมโดยองค์กรชุมชน หมายถึง การสร้าง หลักประกันเพื่อความมั่นใจของคนในชุมชน ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งที่จัดขึ้นเพื่อทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของเงินน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ผลของการจัด สวัสดิการชุมชน คือ ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจอย่างอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการ สังคมโดยองค์กรชุมชน ประกอบด้วย

การมีส่วนร่วม

- ผลประโยชน์ตอบแทน
- การขยายตัวของสมาชิก
- การเรียนรู้และการทำกิจกรรม
- การให้การยอมรับ
- การประสานงาน

สมาชิกองค์กรชุมชน คือ ประชาชนที่เป็นสมาชิกในชุมชนได้สมัครเป็นสมาชิกของ องค์กรชุมชนทั้งแบบเป็นสมาชิกกลุ่ม สมาชิกสมทบของกลุ่ม

คนในชุมชน คือ ประชาชนทั่วไป เช่น เด็ก สร้าง ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ใช้ แรงงานที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีองค์กรชุมชนในพื้นที่